

УДК 37.018

Євтушенко Г.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Бабошко А.І., Бушля Д.І.

студенти
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

ІМІДЖ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

THE IMAGE OF THE MODERN LECTURER: ESSENCE AND FEATURES OF FORMATION

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню іміджу викладача сучасного вищого навчального закладу, зокрема, вивченню етапів та умов формування іміджу педагога, функцій та складових частин цієї категорії. Проаналізовано наукові праці, присвячені проблематиці іміджу. Розроблено комплексну систему управління професійним іміджем викладача вищого навчального закладу. Запропоновано та проаналізовано основні заходи щодо підготовки іміджу викладачів.

Ключові слова: викладач, вищий навчальний заклад, формування іміджу, імідж, педагогічний імідж, система управління професійним іміджем викладача.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена исследованию имиджа преподавателя современного высшего учебного заведения, в частности, изучению этапов и условий формирования имиджа педагога, функций и составляющих этой категории. Проанализированы научные труды, посвященные проблематике имиджа. Разработана комплексная система управления профессиональным имиджем преподавателя высшего учебного заведения. Предложены и охарактеризованы основные мероприятия по подготовке имиджа преподавателей.

Ключевые слова: преподаватель, высшее учебное заведение, формирование имиджа, имидж, педагогический имидж, система управления профессиональным имиджем преподавателя.

ANNOTATION

The article is devoted to the image of the teacher in modern educational institutions, in particular, studying the stages and conditions of formation of the image of the teacher, functions and component parts of this category. Analyzed scientific works dedicated to the image. Developed a comprehensive management system, professional image of a teacher of a higher educational institution. Proposed and described the main training activities of the image of teachers.

Keywords: lecturer, academy, university, formation of the image, image, pedagogic image, image management system of the lecturer.

Постановка проблеми. Протягом останніх років конкуренція між вищими навчальними закладами (далі – ВНЗ) постійно загострюється, що зумовлює необхідність формування позитивного іміджу ВНЗ у суспільстві та проведення активної іміджевої політики. Одним із ключових елементів досягнення високого рівня освітнього закладу та формування сприятливого іміджу на ринку освітніх послуг є імідж викладачів і студентів. Зважаючи на тенденцію зниження пер-

спективності викладацької професії, недостатнє оцінення ролі педагога спільнотою, а саме студентами, постає необхідність побудови образу викладача, за допомогою якого в суспільстві сформується авторитет та престиж особистості педагога. Викладач як організатор культуротворчої діяльності забезпечує систематичний інформаційний вплив, формує в кожного учасника освітнього процесу ідеї, цінності, зразки поведінки. Тому важливим є вирішення стратегічної освітньої проблеми – формування позитивного іміджу сучасного викладача ВНЗ. У межах цього питання актуальним є дослідження особливостей та умов формування іміджу викладачів, комплексного управління ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем іміджу присвячено роботи таких закордонних учених та науковців, як П. Берд, Л. Браун, Ф. Тейлор, А. Файоль. Серед вітчизняних дослідників – Є. Богданова, В. Зазикіна, О. Перелигіну, О. Петрову, Г. Почепова, В. Шепель.

Метою статті є аналіз особливостей та складників іміджу викладачів сучасних вищих навчальних закладів, вивчення функцій та етапів формування іміджу, а також розробка дієвих заходів щодо підготовки іміджу педагога та системи управління професійним іміджем викладача ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «імідж» сформувалося багато років тому та має вікову історію. На всіх етапах розвитку люди намагались вразити навколишнє середовище, постати в іншому, не типовому та не властивому для них образі, для чого застосовували різноманітні допоміжні засоби. Для прикладу згадаємо про використання натуральної косметики та фарб у Стародавньому Єгипті, якими прикрашали обличчя та тіло, а також використання шкіри та своєрідних золотих, шкіряних та інших аксесуарів для прикрашення свого тіла в різних частинах світу. І хоча тоді навіть не замислювались над існуванням такого

явища, як імідж, цей процес був несвідомим. Але з часом ситуація кардинально змінилася, на сьогодні існують окремі індустрії з побудови позитивного іміджу, професійні іміджмейкери мають попит та отримують прибутки.

Людина будь-якої професії знайома з процесом формування власного професійного іміджу, проте для професій «людина – людина» та «людина – колектив», що не передбачають взаємодію з великою кількістю людей, цей процес є менш значущим. Особливу роль імідж та його побудова відіграє для професій «людина – соціальна група», прикладом яких є професія викладача. На сучасному етапі розвитку суспільства важливим й актуальним постає питання якісної співпраці між викладачем ВНЗ та студентом у системі вищої освіти, оскільки загострюється проблема пасивної участі студентів у процесі навчання, відчуття їх небажання до нових знань та інтелектуального розвитку в межах ВНЗ. Одним із головних рушійних механізмів вирішення цієї проблеми та засобом реалізації найкращих принципів навчання є формування іміджу викладача. Позитивний педагогічний імідж – найважливіший складник майстерності викладача, що зумовлює бажання студентів до навчання та результативність цього процесу.

З метою дослідження та вивчення особливостей формування іміджу сучасного викладача ВНЗ необхідно розмежовувати поняття «імідж» та «педагогічний імідж» (див. табл. 1).

Таким чином, узагальнюючи визначення з наведеного аналізу, професій-

ний імідж педагога – це емоційний образ, сформований із багатьох формотворчих компонентів, який визначає рольову відповідність особистості викладача до стандартів та вимог його професії в очах колег, студентів і суспільства.

Імідж викладача формує система елементів, комплексне поєднання яких може забезпечити створення позитивного ефекту на студентів та ведення успішної викладацької діяльності, зокрема:

- аудіовізуальна культура особи, тобто грамотність мовлення, манери, стиль одягу та його доречність конкретній ситуації, вміння триматися на публіці, презентувати інформацію певній цільовій аудиторії;

- поведінка викладача в різних аспектах (поведінка в професійному середовищі серед студентів та колег, вміння контролювати свій емоційний стан та знаходити способи комунікації, розумітися з різними типами особистостей);

- система моральних та етичних цінностей викладача (світосприйняття, ставлення до власної професії та до студентів);

Рис. 1. Функції педагогічного іміджу

Джерело: побудовано авторами на основі [3; 10; 11]

Таблиця 1

Контент-аналіз понять «імідж» та «педагогічний імідж»

Автор	Сутність поняття
<i>Визначення поняття «імідж»</i>	
М. Лук'янова [8]	Зображення у психіці людини образу тих чи інших характеристик об'єкта чи явища
В. Олексенко [12]	Загальний механізм особистості, спрямований на діяльність, являє собою фундаментальну морфему психологічної активності
Т. Довга [5]	Думка про особу групи людей, сформована в психіці цих людей, образу цієї особи, що виник у результаті їх прямого контакту або внаслідок отриманої про цю людину інформації від інших людей
О. Мармаза [9]	Багатоаспектне поняття, яке означає управління увагою, спосіб соціального програмування поведінки людини, соціальну роль, спосіб самовдосконалення, форму публічного самовираження
Е. Галицька [1]	Поняття, яке охоплює багато характеристик людини, серед яких основними є вихованість, ерудиція, професіоналізм, вміння одягатись, охайність, стиль
<i>Визначення поняття «педагогічний імідж»</i>	
О. Грейліх [2]	Емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога у свідомості студентів, колег, соціального оточення, у масовій свідомості
Н. Гузій [3]	Полісемантична категорія, яка характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, вміння індивідуалізувати свій образ, надавати йому естетичної виразності
Л. Кайданова [7]	Один з основних засобів реалізації принципів навчання й виховання, що тісно пов'язано з його професійною компетентністю, педагогічною майстерністю, психолого-педагогічною культурою, особистісними та професійно значущими якостями
Е. Драчук [6]	Експресивно забарвлений стереотип відчуття образу педагога в поданні колективу учнів, колег, соціального оточення, в масовій свідомості
Ю. Скорик [13]	Образ рольової відповідності професійним вимогам, який формується педагогом і доповнюється індивідуальними характеристиками в процесі міжособистісної взаємодії з колегами, студентами, керівництвом, суспільством

– статус і самооцінка викладача (відповідне визначення своєї ролі в навчальному процесі, своїх педагогічних можливостей та професійних якостей);

– сукупність особистісних якостей (толерантність, повага до інших людей, почуття гумору, доброта).

Зазначений перелік не є вичерпним, у процесі знайомства викладача зі студентом та сприйнят-

тя його іміджу використовується більше властивостей та якостей індивідуальності, важливість яких є суб'єктивним для кожного суб'єкта.

Активними формами прояву сутності й змісту педагогічного іміджу \ його функції, основні з яких зображено на рис. 1.

Розглянемо детальніше сутність наведених функцій педагогічного іміджу:

1. Особистісно-підвищена функція полягає в тому, що позитивний імідж педагога підкреслює його індивідуальність, вирізняє його з-поміж інших, підкреслює його духовні цінності та прагнення.

2. Сутність функції комфортизації міжособистісних відносин полягає в більш доброзичливій взаємодії між викладачем та студентом, дотримання педагогічного такту.

3. Функція соціального тренінгу є надзвичайно важливою на сьогодні, оскільки вона дає педагогу змогу коригувати свою поведінку відповідно до мінливих умов суспільства та адаптуватися до них.

4. Психотерапевтична функція – позитивний імідж забезпечує отримання педагогом поваги та визнання в суспільстві, забезпечує впевненість у власних силах та підвищує оптимізм до життя й роботи.

5. Функція психологічного захисту дає педагогу можливість приховати певні недоліки, що властиві кожній людині, зменшити тривожність, консолідувати всі зусилля для забезпечення належного процесу навчання у вищій школі.

Процес створення іміджу характеризується своєю багатоетапністю. Так, наведемо основні з них, запропоновані українським науковцем В. Олексенко:

- сприйняття образу, що стане підґрунтям для побудови іміджу – на цьому етапі особливо впливає реальний образ викладача, якщо його не має, студент створює його з власних ідеалів;
- корекція реального образу до ідеального з урахуванням особливостей педагога, що формує імідж;
- програвання та примірювання бажаного іміджу до реального образу викладача;
- входження в образ у процесі викладацької практики;
- індивідуалізація набутого образу викладачем [12].

Для ефективного формування іміджу необхідним є забезпечення низки умов, одні з яких знаходяться повністю під впливом викладача, а інші – невіддільні йому. Так, ми поділили їх на умови внутрішнього та зовнішнього впливу, або на залежні та незалежні

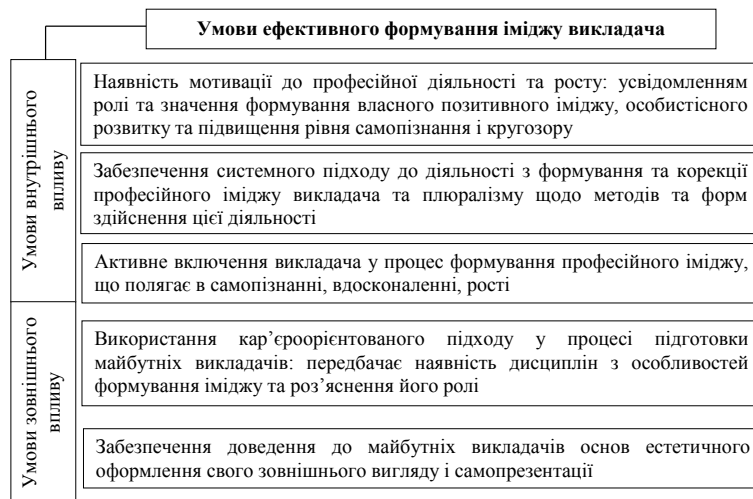

Рис. 2. Основні умови забезпечення ефективного формування іміджу викладача

Джерело: побудовано авторами на основі [4; 11; 13]

Рис. 3. Комплексна система управління професійним іміджем викладача сучасного вищого навчального закладу

Джерело: авторська розробка

від діяльності викладача, які детальніше зображено на рис. 2.

Імідж педагога вищого навчального закладу зумовлюється впливом таких факторів, як можливість самого педагога, потреби освітніх завдань, особливості інформаційних каналів та задоволеність учасників освітнього процесу. Зважаючи на це, процес формування іміджу викладача потребує свідомого підходу та постійного управління ним, що передбачає конструювання позитивного образу педагога, імплементацію бажаних характеристик у його поведінкову форму, мотиваційно-ціннісну орієнтацію та комплексну систему оцінювання (див. рис. 3).

Процес формування та управління педагогічним іміджем викладача вищого навчального закладу залежить як від самого педагога, так і від системи освіти. Усвідомлення педагогічними навчальними закладами та інститутами післядипломної освіти впливу іміджу викладачів на процес навчання вплинуло на розробку та запровадження ними різноманітних заходів щодо цього питання. Особливістю сучасної іміджевої підготовки є її комунікативна спрямованість, саме тому особливо ефективними виступають методи навчання, що передбачають контакт та взаємодію, забезпечують побудову діалогу. Зважаючи на це, під час підготовки педагогів високого рівня необхідно використовувати комплекс сучасних методів для забезпечення формування практичних навичок зі створення іміджу. До таких заходів, на нашу думку, необхідно віднести такі:

– лекції-дискусії, спрямовані на побудову вільного діалогу та обміну думками між викладачами, студентами, фахівцями інших галузей. За допомогою цього методу відбувається самовизначеність викладачів, формується чітка професійна позиція щодо власної діяльності, з'являється натхнення та «повага» до обраної професії, бажання до саморозвитку;

– лекції-презентації спрямовані на збільшення знань за досліджуваною проблемою, що може бути досягнуто із застосуванням комп'ютерних та інформаційних технологій. Основною перевагою цього методу є симбіоз теоретичного матеріалу та практичного досвіду, що має педагог, а також висока інформативність. Такі лекції передбачають обмін досвідом одних викладачів з іншим, демонстрація власних методик викладання, авторських програм та надання рекомендацій;

– спеціальний курс з формування іміджу спрямований на розуміння та бачення власної кар'єри та її перспектив, а також визначення умов для розвитку професійного іміджу викладача, ознайомлення майбутніх педагогів з основними шляхами професійної реалізації;

– рольові ігри та розв'язання кейсових завдань дають змогу максимально включити педагога до певної моделі реальної ситуації, активізувати його досвід, виявити емоційно-по-

чуттєвий стан особистості, її професійні можливості та творчий потенціал. Рольові ігри зумовлюють аналіз практичних аспектів іміджу викладача та їх подальшому вдосконаленню;

– тренінгові заняття мають – опанування нових індивідуальних, групових та управлінських навичок та умінь, виконання практичних завдань. Такі тренінги можуть проводитися за різною тематикою.

Висновки. Роль іміджу сучасного викладача ВНЗ набуває все більшого значення, що зумовлено ростом конкуренції на ринку освітніх послуг України. Сьогодні ВНЗ та викладачі зацікавлені в побудові позитивного іміджу для залучення все більшої кількості абітурієнтів та здійснення ефективного навчального процесу, побудованого на якісній взаємодії між студентами та викладачами. Процес формування іміджу є складним, що пояснюється впливом сукупності факторів на нього: можливістю педагога, потреб освітніх завдань, особливостей інформаційних каналів та задоволеності учасників освітнього процесу.

У ході дослідження визначено, що побудова іміджу викладача відбувається свідомо та цілеспрямовано, тому цей процес потребує постійного управління ним, що передбачає конструювання позитивного образу педагога, імплементацію бажаних характеристик у його поведінкову форму, мотиваційно-ціннісну спрямованість та комплексну систему оцінювання. Також необхідно зазначити вплив зовнішніх факторів на цей процес, найважливішим з яких є підготовка педагогів до викладацької діяльності, який є базисом для усвідомлення ролі іміджу сучасного педагога. Зважаючи на це, у статті було запропоновано впровадження лекцій-дискусій, лекцій-презентацій, спеціальних курсів, рольових ігор та тренінгових занять, спрямованих на підвищення можливостей формування позитивного професійного іміджу викладача. Комплексне використання цих заходів дасть можливість підвищити самовизначення педагога, його професійний імідж серед студентів та колег, а також буде якісним підґрунтям для зацікавлення студентів та сприйняття ними знань з дисципліни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Галицька Е. Імідж ділової людини та чинники впливу на його формування / Е. Галицька, Н. Донкоглова // Наукові записки НаУКМА. – 2011. – Т. 1: Економічні науки. – С. 12–16.
2. Грейліх О. Психологія формування іміджу викладача вищого навчального закладу / О. Грейліх // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2010. – Вип. 19. – С. 294–299.
3. Гузій Н. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: [монографія] / Н. Гузій. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
4. Демчук Т. Напрямки вивчення іміджу викладача вищої школи / Т. Демчук // Вісник Національної академії Державної

- прикордонної служби України. – 2013. – Вип. 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnads_2013_3_29.
5. Довга Т. Імідж особистості як необхідна умова професійного становлення педагога / Т. Довга // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2010. – Вип. 14. – Кн. 1. – С. 66–75.
6. Драчук Е. Педагогічний імідж вчителя як інструмент розв'язання професійних завдань / Е. Драчук // Студентський вісник Педагогічного університету імені П. Тичини. – 2013. – Вип. 33. – С. 25–28.
7. Кайданова Л. Професійна компетентність та імідж сучасного викладача / Л. Кайданова // Гуманітарний вісник. – 2009. – № 17. – С. 24–29.
8. Лук'янова М. Психолого-педагогічна компетентність учителя / М. Лук'янова // Дайджест педагогічних ідей та технологій «Школа-парк». – 2002. – № 2. – С. 56–61.
9. Мармаза О. Імідж як спосіб професійної соціалізації керівника навчального закладу / О. Мармаза // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 33. – С. 263–269.
10. Межерицька О. Впровадження іміджології як компонента навчального процесу у вищих закладах освіти / О. Межерицька // Теорія і методика управління освітою. – 2010. – Вип. 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/3/10mezhee.pdf>.
11. Ніколаєску І. Особливості іміджової підготовки сучасного педагога в системі післядипломної освіти / І. Ніколаєску // Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки». – 2012. – Вип. 10. – С. 207–212.
12. Олексенко В. Формування професійного іміджу сучасного вчителя / В. Олексенко // Проблеми освіти. – 2015. – Вип. 84. – С. 258–263.
13. Скорик Ю. Імідж педагога як формуючий чинник стійкості до професійного вигорання майбутніх викладачів вищої школи / Ю. Скорик // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2014. – Вип. 4. – С. 144–147.